

Ők buszonnyolcan, Álmostól Andrásig

Kristó Gyula—Makk Ferenc: Az Árpád-házi uralkodók

Azt mondják a szerzők, hogy az övékéhez hasonló munka 1892-ben jelent meg utóljára *Wertner Mór* tollából (Az Árpádok családi története). Valójában sohasem látott még napvilágot ilyen könyv, Wertner köteté ugyanis genealógiai mű, és csak az olvassa el, akinek nagyon muszáj. Ez pedig életrajzgyűjtemény közérdeklődésre számot tartó személyekről, egyben pedig magyar történet, szorosabban eseménytörténet — és nem utolsósorban olvasmány. Először nem értettem, hogyan került az IPM sorozatába, melyben előzőleg Robert Cook regénye (Agy), egy tesztgyűjtemény, egy Chandler-krimi meg egy „Sivatagi kommandó” jelent meg. Azt sem értettem, miért állt bele egy efféle sorba történettudományunk két jeles képviselője. Hogy ez a kötet valóban kilóg a többi közül, azt elolvasása után is mondhatom — szerencsére azt is, hogy sikere nem lesz kisebb, de bizonytalannal maradandóbb és fontosabb, mint elődeié. A szerzőket láthatóan szórakoztatta a feladat, hogy megvalósítsák a lehetetlent: a szolid tudományos ismeretanyagot úgy dolgozták fel, hogy az is megtalálja a magáét, aki a hőkentő fordulatokkal ideget borzoló krimileckéket kedveli. Ez ugyan nemcsak nekik köszönhető, hanem a szereplőknek is.

Az életrajz — természeténél fogva — hőst állítja a középpontba, és felerősíti azt a szemléletet, amely éppen az elbeszél századokban uralkodott, mely szerint az ország története egészen egybeesik az uralkodóival. Királyaink népünket reprezentálják. Cselekvő alanyként fejezik ki azokat a gazdasági, társadalmi, politikai erőket, amelyek a magyarságot belülről mozgatják, és szennvedő alanyként túriuk a külsőket.

E szemlélet talaján fogant a felhasználott forrásanyag is, hiszen eseménytörténetről lévén szó, elsősorban krónikásaink az útmutatók. A szerzők, persze, hasznosítanak más

forrástípusokat is, például okleveleket, ám azok nemigen tartalmaznak narratív részleteket, és inkább csak a torzítások, félreértések kiszűréséhez, homályos helyek értelmezéséhez nyújtanak segítséget, a folyamatot nem térítik más mederbe. A sarkalatos kérdéseken a szerzők is élnek kritikával, felhózzák az újabb megfontolásokat, figyelmeztetnek az elmentmondásokra, alternatívákra — a történet íve és az epizódok zöme azonban az egykorú historikust követi, ami naiv báj kölcsonöz az egészek. „Halics népe lázadózott fejedelme, Vlagyimir ellen, aki nagy ivó és veszedelmes nőcsábász volt, s emiatt gyakran elmulasztotta országa ügyében az előkelők véleményét kikérni. Azok ezt rossz néven vették...” — így indul a magyarok egyik halicsi hadjárata; ellenben I. Béla királyunk „hírnökei révén az ország minden falujából két-két vént hívatott Fehérvárra”, hogy megtanácskozza velük az ország dolgát. Az ember szinte látja a polyák menyecskekkel tivornyázó Vlagyimirt (aki azonban lecsapta a kupát, és kiverte a magyarokat), s látja a véneket, amint „a Feheruvaru rea menh hodu utu rea” bandukolnak (aztán ebből lett a második pogánylázadás).

De felretéve a tréfát: a kitűnő stílusban megírt könyv a szorosan a tárgyhoz tartozó adataiban teljes, precíz, itt-ott pedig olyan fontosabb elvi kérdésekre is vet egy-egy pillantást, mint a szent korona tana, vagy az Aranybulla. Irgalmatlanul eltöröl és kiigazít minden megcsontosodott félreértést, rosszul beidegezett sztereotípiát. Több olyan új tényt is közöl, amelyhez a nagyközönség még nem juthatott hozzá. Ez elsősorban a legrégibb múltat, a fejedelmek korát illetően fontos. (Ha kiadó lennék, megfontolnám, nem volna-e érdemes némi jegyzetapparátussal, főleg forráshivatkozásokkal kiegészítve idegen nyelven is közzé-

tenni, hogy végre korszerű munka tájékoztassa a külföldi publikumot régi dolgainkról.)

Egy nem mellékes kérdésben azonban akkor is tájékoztatlanok maradtunk, amikor a könyvet letettük. Mitől Árpád-kor az Árpád-kor — és van-e egyáltalán? Régibb irodalmunk (még *Molnár Erik* is) az 1301-es dátumot magától értetődő korszakhatárnak tekintette. A legújabb „Magyarország története” a kezdetek után 1242-nél, a tatárok kivonulásának événél tűzi le az első szakaszhatárt, s az 1301. éven, III. András halálán úgy siklik át, mint-ha akkor mi sem történt volna. A szerzők — közöttük Kristó közreműködött a „tízketes” létrehozásában — nyilván jól tudják, miért helyes ez így. Ők maguk jeles fordulópontokat mutatnak meg Géza és Szent István, Szent László és IV. Béla idejében. Az tehát a kérdés, maradt-e mégis valami, ami megengedi, hogy történelmünk első ötödfélszáz esztendejét egybefüggő egységnek tekintsük. Csak nem az a tény, hogy uralkodóinkban Árpád vére csörgedeztet? Vagy talán a dinasztikus rend szerinti trónöröklés biztosított — közjogi tekintetben — folytonosságot? De hiszen a huszonnyolc között egy kézen megszámlálhatjuk azokat, akik tülekedés nélkül ültek fel a trónra, s vetélytárs híján nyugton maradtak volna fenn rajta! Az Anjou-házból való Károly Róbert sem akkor indult meg seregével a koronáért, amikor az a vér szerint jogos örökösök kihaltával gazdátlanul vált, hanem III. András fejéről akarta azt lekarni, akkor, amikor még nem is sejtette, hogy „az utolsó aranyágacska” hamarosan lehullik... Egyszóval nem ártott volna egy összefoglaló az utolsó lapokra, felrajzolando azt a vonalat, amely 1301-ben csakugyan megszakadt — ha egyáltalán létezik ilyen vonal. (IPM Könyvtár)

Kulcsár Péter